

SOM1028 klooster Coudewater

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Naam: Coudewater

Plaats: Rosmalen

Complextype: Klooster

Datering: 1434 – 1713

Beschrijving: Restanten van het dubbelklooster Coudewater, ook wel Mariënwater genoemd.

Kaarten

Locatie

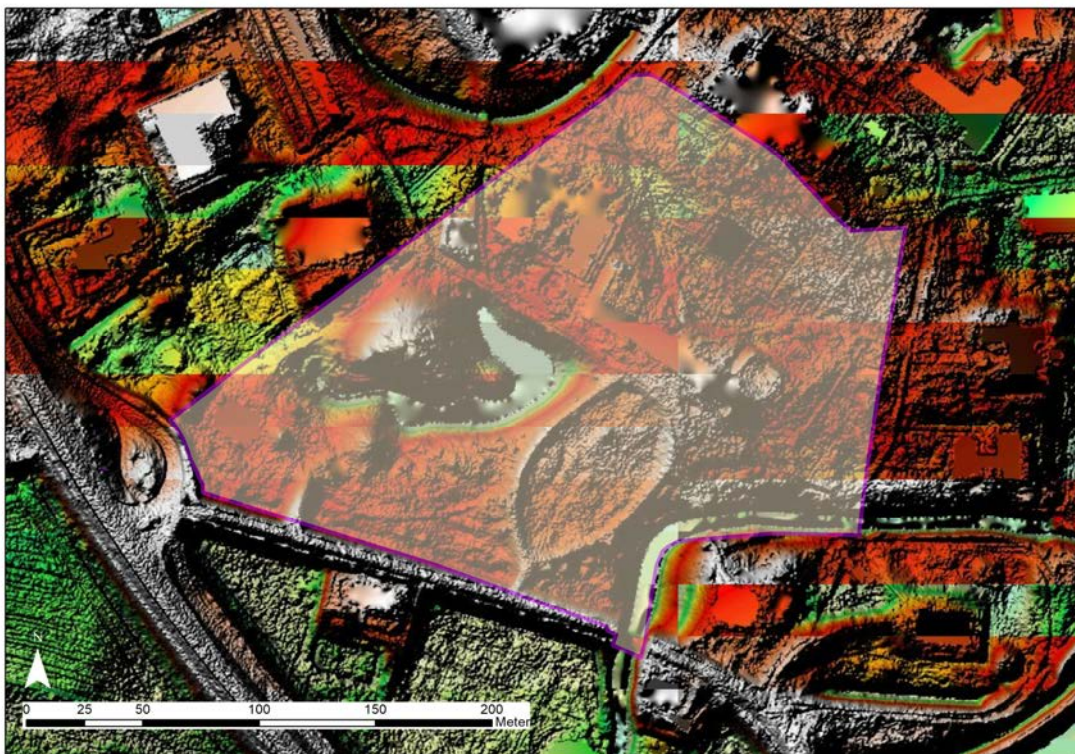
Bron: topografische gegevens in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

Luchtfoto

Bron: luchtfoto 2020 in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

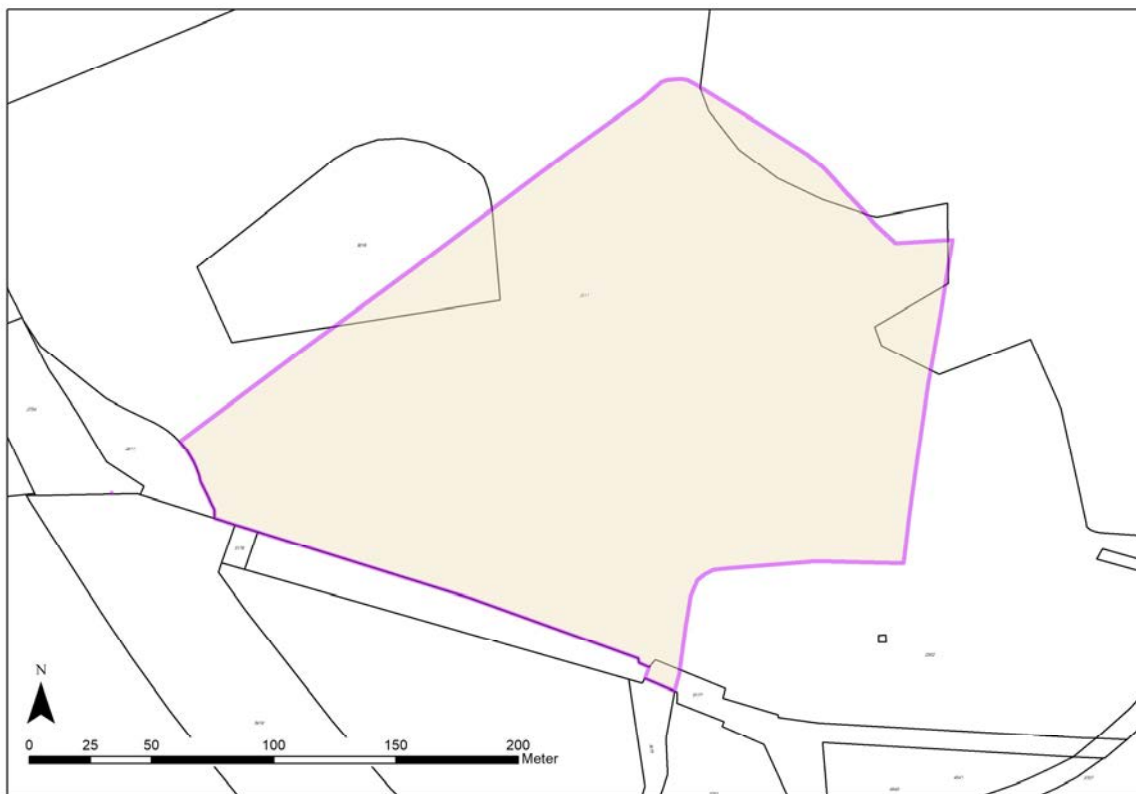
AHN

Bron: AHN 3, maaiveld – hillshade

Kadastrale gegevens

Perceelsaanduiding kadaster	Geheel of deel van perceel	Eigenaar
RML00 E05177	Deel	Particulier
RML00 D03011	Deel	Particulier
RML00 D03014	Deel	Particulier
RML00 D03016	Deel	Particulier

Bron: kadastrale gegevens in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

INVENTARISATIE

Landschappelijke en/of historische gegevens¹

Het klooster Coudewater, ook wel Mariënwater genaamd, werd in 1434 gesticht. In dit dubbelklooster leefden de kloosterlingen volgens de wet van de Heilige Birgitta van Zweden, tevens patroonheilige. Coudewater was het eerste dubbelconvent van birgittinessen en birgittijnen in het bisdom Luik, met een eigen kapel voor zowel de zusters als de paters. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werden de kloosterlingen een aantal keren geconfronteerd met oorlogshandelingen. Uiteindelijk wisten in 1629 de Staatse troepen onder leiding van Frederik Hendrik de nabijgelegen stad 's-Hertogenbosch te veroveren. Dit had grote gevolgen voor de verschillende kloosters in en rond die stad. De mannelijke kloosterlingen werden gedwongen de kloosters te verlaten, de vrouwelijke kloosterlingen mochten blijven, maar geen nieuwe novicen aannemen. Het klooster diende uit te sterven. De paters birgittijnen vertrokken in 1652 naar Antwerpen en uiteindelijk vertrokken in 1713 de vrouwelijke religieuzen uit het klooster. Bekend is dat dwars op het hoofdgebouw een kapel stond. Aan weerszijden van de kapel bevond zich een vleugel, één voor de mannen en één voor de vrouwen. Het is onbekend of het gebouw dat er nu staat één van de beide vleugels betreft of dat in dit nog bestaande gebouw zowel mannen als vrouwen zijn ondergebracht. Het middelste deel van het hoofdgebouw stamt nog grotendeels uit de 15e of vroege 16e eeuw. De kap is dendrochronologisch gedateerd op 1513. Ten zuidwesten van het hoofdgebouw heeft mogelijk nog een bijgebouw gestaan dat in 1802 is afgebroken.

Na het vertrek van de nonnen uit het klooster werden de gebouwen verkocht en gedeeltelijk gesloopt. Een deel van de resterende gebouwen werd omgevormd tot een buitenplaats/landgoed. Van de verschijningsvorm van het landgoed is weinig bekend. Op een kaart uit 1740, de oudste kaart waarop het plangebied staat weergegeven, is te zien dat ten zuiden van de huidige Peter de Gorterstraat afwisselend percelen bouwland en bosgrond zijn opgetekend. Het klooster 'Koudewater' lag aan de 'Groote Wetering'. Op de kadastrale kaart van 1811-1832 is te zien dat het landgoed een inrichting in landschapstijl zal hebben gehad. De huidige waterpartij ten westen van het hoofdgebouw maakte hier deel van uit. Binnen deze waterpartij was een plaezierbos aanwezig, evenals daarbuiten, ten zuiden van het klooster. Ten noorden van het klooster bevindt zich een tuin, evenals aan de oostzijde van het terrein. Hiertussen ligt een dennenbos. Aan de zuidrand ligt een perceel waar een hut voor de jacht heeft gestaan. De 'Groote Wetering' begrenst het kloosterterrein en is vermoedelijk in de 13e eeuw gegraven door monniken die behoorden tot de orde der Wilhelmiëten. Binnen het plangebied vertakt de 'Groote Wetering' zich op twee locaties richting het zuiden.

In 1870 bestond het gehele landgoed, dat 37 hectaren groot was, uit een koestal, een remise, een paardenstal en een boerderij met groentekassen. Nieuwe eigenaren vestigden er een zwakzinnigengesticht. Ten behoeve daarvan werd er veel nieuwbouw gerealiseerd. Zo verrees achter het hoofdgebouw een gebouw waarvan de begane grond als centrale keuken werd ingericht. De eerste verdieping richtte men in als kapel ten behoeve van de katholieke patiënten. Verder verrees er een gasfabriek en verschillende werkplaatsen voor de

¹ Gebaseerd op PVE BAAC

patiënten. Voor de verplegers werden aan de kapel vleugels gebouwd die als klooster dienden. De gebouwen uit de 19e en 20e eeuw zijn bouwhistorisch gedocumenteerd.

In de loop der tijd werden als gevolg van de groei van het aantal patiënten alsmede andere inzichten in verpleging en behandeling nieuwe panden bijgebouwd, terwijl andere verbouwd en gesloopt werden. Het stratenpatroon werd daarbij ook uitgebreid dan wel (deels) aangepast.

Archeologische en bodemkundige gegevens

Het kloosterterrein Coudewater dat dateert uit de 15e eeuw ligt op een smalle dekzandrug grenzend aan de huidige beekloop van de Ingelandsche Stroom. Het voormalige kloosterterrein heeft een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van muur- en funderingsresten en uitbraaksleuven van (bij)gebouwen, waterputten, greppels, grachten en infrastructuur behorende tot het kloosterterrein Coudewater. Resten uit deze periode worden vanaf 60 cm –mv verwacht.

Op de geomorfologische kaart is het plangebied vanwege de ligging in een bebouwd gebied niet geclassificeerd. Ter hoogte van de oude kern van het landgoed kan door extrapolatie van de omringende geomorfologische eenheden met enige zekerheid worden vastgesteld dat dit gedeelte in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden ligt. Ten zuiden van deze dekzandvlakte komt volgens de geomorfologische kaart hoogstwaarschijnlijk een smalle dekzandrug voor. Deze dekzandrug vormt de noordelijke begrenzing van een beekdalbodem. Het betreft hier het beekdal van de Ingelandsche Stroom.

Het plangebied ligt ca. 2 m hoger ligt (5,5 à 7,4 m +NAP) dan haar omgeving (3,2 à 5,5 m +NAP). Het heeft er alle schijn van dat het plangebied in het verleden is opgehoogd. Wanneer deze ophoging heeft plaatsgevonden is vooralsnog onduidelijk. De laagtes in het zuiden lijken gerelateerd te zijn aan de voormalige gekanaliseerde loop van de Ingelandsche Stroom. Ter hoogte van dit water heeft langs de oorspronkelijke Berlicumseweg een sluis gelegen.

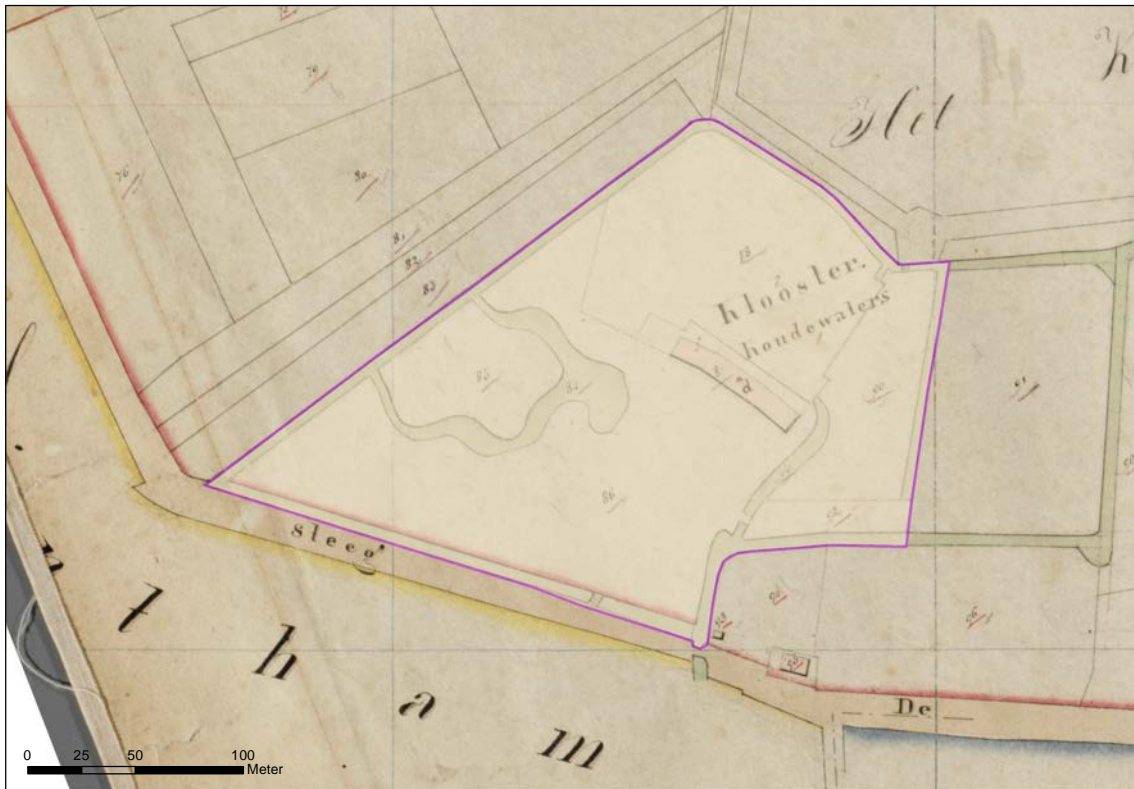
Tijdens het proefsleuvenonderzoek (uitgevoerd tussen 22 februari 2021 en 25 februari 2021) zijn resten uit late middeleeuwen B tot en met de nieuwe tijd gevonden. Samen vormen ze vindplaats 1. De vindplaats beslaat het gehele centrale deel van het onderzoeksgebied. Een deel van de sporen kan in verband worden gebracht met het gebruik van het klooster, het ondergrondse muurwerk aan de zuidwestkant van het gebouw hoort waarschijnlijk bij een latere fase. De gracht, die is aangegeven op de kadastrale minuut van 1811-1832 en in de proefsleuven is gevonden (en ook al in een boring in het vooronderzoek) heeft waarschijnlijk het kloosterterrein begrensd. Er zijn geen aanwijzingen dat het oostelijk deel van het terrein tot het kloosterterrein heeft behoord. Hier zijn evenmin archeologische sporen uit andere periodes gevonden. Tot vindplaats 2 worden de paalsporen uit put VI gerekend. Deze vindplaats is mogelijk in de prehistorie te dateren.

Bouwhistorische gegevens

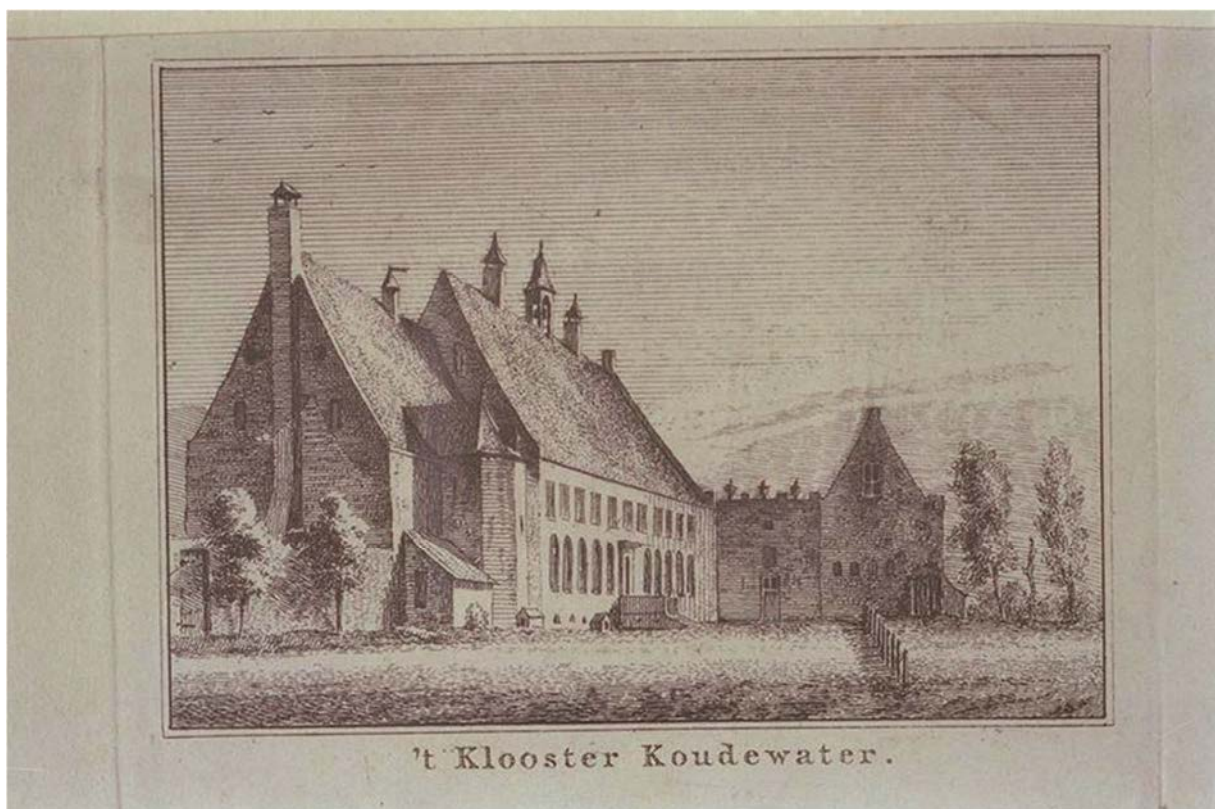
Zie landschappelijke en historische gegevens.

Het middeleeuwse klooster is een (gebouwd) Rijksmonument (nr. 32717).

Beeldmateriaal

Bron: kadastrale minuut 1832 in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

Aanzicht van het klooster Koudewater. H. Spilman 1750 (bron: Erfgoed 's-Hertogenbosch 2018).

18^e eeuwse prent van het hoofdgebouw van het klooster Coudewater. (bron: Provinciaal Genootschap Noord-Brabant).

Verstoringsen

In de loop van de tijd is er veel activiteit op het terrein geweest. Meest recent zijn een aantal gebouwen gesloopt. Daarbij is niet altijd even voorzichtig met ondergrondse resten omgegaan.

Veldbezoek

Veldbezoek heeft plaatsgevonden op 9 oktober 2020. Daarbij is geconstateerd dat een gebouw direct naast het hoofdgebouw was gesloopt zonder archeologische begeleiding.

Situatie tijdens veldbezoek (foto: Ronald van Genabeek).

Risico op degradatie

Het gebied is deels in gebruik als park, deels als (openbare) weg en deels bebouwd. Daarnaast zijn er waterpartijen aanwezig. Met name door aanbrengen of verwijderen van beplanting, het opschonen van de waterpartijen of het aanleggen van kabels en leidingen bestaat de kans op verstoringen.

Literatuur

Winter, J. de (2021), Programma van Eisen, Rosmalen, Historisch Landgoed Coudewater, oude kern, 's-Hertogenbosch, (BAAC-project A-21.0005).

Lameris, N. (2021), Evaluatierapport 's-Hertogenbosch, Historisch Landgoed Coudewater, proefsleuvenonderzoek

INTERPRETATIE

Wat:

- Het betreft de resten van het dubbelklooster Coudewater of Mariënwater, bestaande uit muur- en funderingsresten en uitbraaksleuven van (bij)gebouwen, waterputten, greppels, grachten en infrastructuur behorende tot het kloosterterrein Coudewater.

Waar:

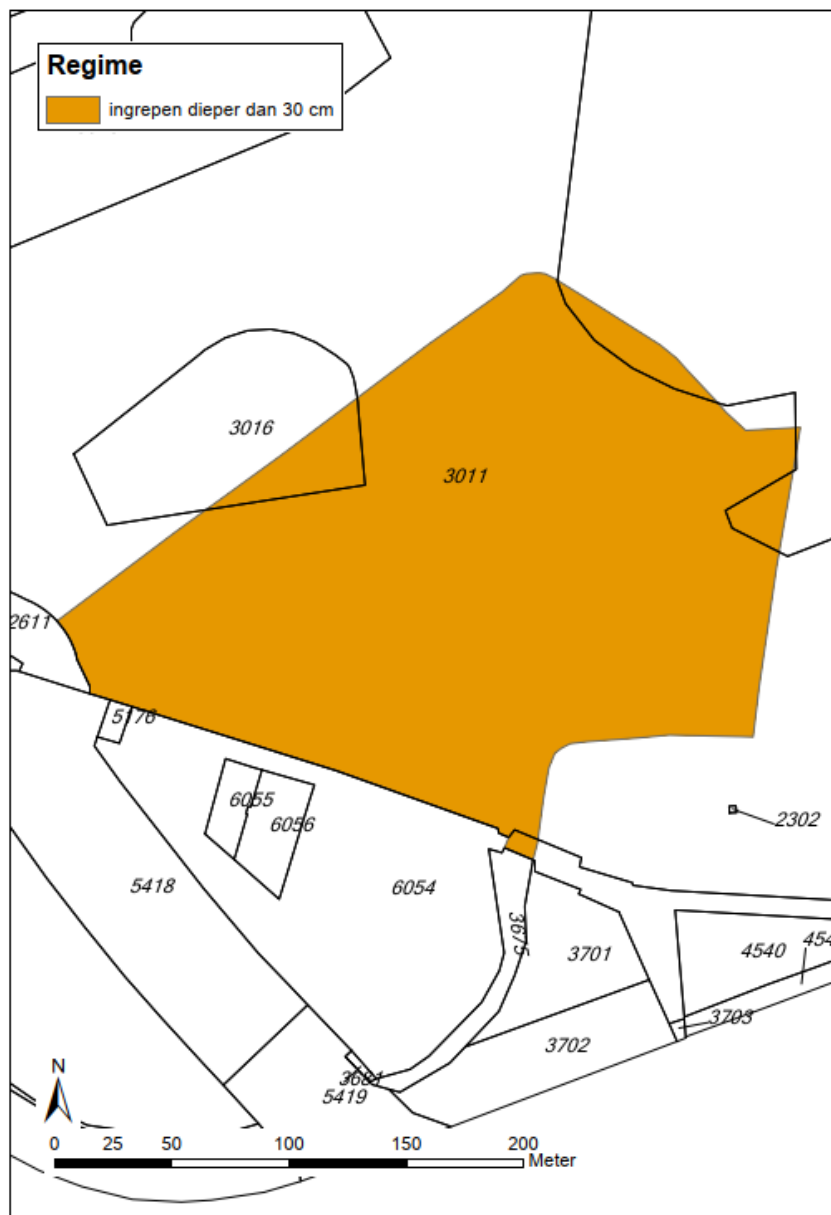
- Resten van het dubbelklooster worden vanaf 60 cm –mv verwacht.
- Het monument wordt begrensd door de bestaande gracht en de Wetering.

WAARDERING

Conform de KNA-systematiek.

Waarden	Criteria	Waardering	Onderbouwing
Beleving	schoonheid	ja	De resten van het dubbelklooster zijn mogelijk (deels) nog zichtbaar. Daarnaast is in de inrichting van het terrein de verschijningsvorm van het latere landgoed nog te herkennen.
	herinneringswaarde	ja	De resten hebben een relatie tot de historisch gebeurtenissen.
Fysieke kwaliteit	gaafheid	3	Alhoewel de bodem in het plangebied niet overal meer intact is zijn de sporen redelijk tot goed bewaard gebleven onder ophogingspakketten en op sommige locaties onder een (deels) intacte podzolbodem.
	conservering	2	Het vondstmateriaal is redelijk tot goed geconserveerd. Organische artefacten en metaal blijven echter op zandgronden mindergoed bewaard.
Inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	3	Zeldzaamheid scoort hoog aangezien dergelijke dubbelkloosters weinig bewaard zijn gebleven en zijn onderzocht.
	informatiewaarde	3	Informatiewaarde scoort hoog omdat de resten veel informatie geven over de geschiedenis en het functioneren van een dubbelklooster.
	ensemblewaarde	2	De ensemblewaarde scoort gemiddeld omdat het nog onduidelijk is hoe veel van het dubbelklooster en bijbehorende gebouwen is verdwenen.
	representativiteit	3	Het klooster is representatief voor dubbelkloosters uit de late middeleeuwen.

SOM1028 klooster Coudewater

Binnen het monument is één vrijstellingsregime van toepassing

- Binnen het gehele monument is voor alle ingrepen waarbij de ondergrond dieper dan 30 cm onder het huidige maaiveld wordt geroerd of grond wordt opgebracht een omgevingsvergunning noodzakelijk. Tot de vergunningplichtige ingrepen horen alle graafwerkzaamheden waaronder: ophogen, dempen van waterlopen, egaliseren, aanleggen of vernieuwen van drainage, diepploegen, planten van grote bomen, uittrezen van stobben en uitgraven van watergangen. Het schonen van watergangen en maaien is niet vergunningplichtig mits de ondergrond niet wordt geroerd.